

GYÓRI LÁSZLÓ

Möghalásig

TÖMÖRKÉNY ISTVÁN EMLÉKÉRE

Van abban egy kis regényes játszódás, ahogy a nap a télnek kellő közepén fölkel a vastag ködök alól a pusztán, mert az idő olyan vén ilyentájt, hogy azt hinné az ember, sohase tápázkodik fel, a nap azonban mást gondol efelől, s ifjan, fiatalon nyújtóztatja a sugarait, s végül csakugyan fölkel, mintha tavasz lenne, amikor egészen közönséges, hogy fényesen, ropogósan könyököl ki a láthatárra.

Ködmön Vacok János nem játszi ember, a napot nem veszi észre, hiába csiklandozza, dehát van-e, ami Ködmön Vacok Jánost egyszer is megérzékenyítené. Vele már nem játszadoznak, ennél fogva ő sem fickándozik a világon. Olyan konok, akár a puszta. Vastag ködökbe gubózva alszik, a birka régen lehántolt bőrében, amelyről nem tudni, a szaga vagy a vastagsága hevít-e jobban. Szépen legyen mondva: a birkabőr, kiváltképp, ha olyan ó, mint Ködmön Vacok Jánosé, nem éppen úrias szobába illő, ahol rozsmaringillat lengedezik, hanem sokkal inkább ama füstös gerendák alá, amelyek alatt Ködmön Vacok János aludni szokott, mert nem szokhat máshol, ez az otthona időtlen idők óta, s immár időtlen időkig az is lesz; ide van teremtvé, innen viszi el a hóhér. Arra azonban egyelőre nem gondol, sőt egyáltalán nem gondol semmire, a másik oldalára fordul, s valamiféle pecsenyesugár illeti inkább, semmint az egeké. Álmodik. A vásár hosszú, töméntelen, sok idejébe telik, mire a hígjába ér, ahol már csak egy-egy savatlan lélek fogyatkozik a vásárból kifelé. A gönye, hitehagyott emberekkel Ködmön Vacok János azonban egyáltalán nem foglalatoskodik, a kedve egyenes, mint a nyárfa, rügyezik, duzzad, hogyisne, hiszen amint mondani szokás, neki áll a vásár. Telik a bőrtárcából, túzi a pecsenyehúst a népek között bicskavégre.

Ilyen jó álma van, csoda-e, ha rá sem réved: idestova fölkel a nap, ideje dolog után nézni. Nyáron meg kelletik adni, télen azonban nem kelletik annyira megadni. Tehát egy kicsit ráér, – sőt úgy vélekedik – a kicsinél is jobban ráér, s igen lassan ereszti le a földre a talpát. – No, né – mondja magában – ez meg hideg! – s visszavonja. A föld csakugyan áthűlt az éjszaka. Összedörzsöli a talpát, úgy mártja ismét a hidegségbe. Az emberi természet már olyan, hogy erős lélek van benne, ha úgy óhajtja. A pusztán a cicoma nem sok, egykettőre kész van az öltözettel. Egy kis pálinka jólesne, dehát az nincs. Muszáj dologhoz látni. A nehéz, nagy csizmák ideje van, úgy is indul, nagy, nehéz csizmákban

kifelé. A sugarak a szemébe mennek, egy szikrát elcsodálkozik, mert már hetek óta csak borulat üli a tanyát, aztán a kúthoz igyekszik vízvétel végett. A tanya mélyen van, a kútban magasan áll a víz, a káva felé tolul, s mivelhogy majdnem eléri, éjszakánként merevre fagy. Ennek okából van oda téve a csáklya. Ködmön Vacok János léket vág a kúti békáknak, s jégdarabostul vizet von a jószágnak. A törmeléket kihajigálja a vödörből, a jegek nagyot csúsznak a földön. Egyet arrébb is rúg: – A fene a koloncát!

A jószág nem sok. Ködmön Vacok János nemigen tehetős, affajta szegényember, soványosan van, de azért megél. Van, aki sóhajt: – Hej, Istenöm, Istenöm, de leesött rólam a tekintetöd. – Tudniillik van olyan, aki sehogyan sem bír a szegénységbe szokni, pedig lett volna rá ideje elég, meg nemcsak ideje, módja is, kiváltképp, hogy jött az új világ, az új rend, nincs már Kádár, nincs már szocializmus, a termelőszövetkezetök úgy lógnak az ágon, mint valami odafújt rongydarab, s friss, ropogós vászonnak még se híre, se hamva. Ködmön Vacok János a sóhajtozásokat illetően sem tehetősebb, neki a lehelete is vékonyabb, mint másnak. Egykedvűnek lehetne mondani, az egykedvűség azonban csak azoknak szokásuk, akik más kedvvel is bírnak, a mi pusztai emberünknek viszont egyáltalán semminemű kedve; a sugarak neki csak a szemébe mennek, ő maga szintén csak természeti jelenség, alakzat, a világ ténybeli darabja, mint a jégcsörmő, amit az imént arrébb csuszamított.

Az etetés-ítatás nem nagy teher, egyetlen vékony rovás a pálcán. Vacok János megreggelizik. A kis, görbe asszony, aki a felesége, lecsókolbászt süt, az uram azt szereti, s Vacok János úgy veri el az éhét, hogy abban is kedvetlen. A konyhasarokban láda, mellette ugyan áll egy asztal két székkal, de János asztala a láda; csizmája kilóg, dereka kifacsarodik, az evés azonban így szokódott meg, ma is ekként történik tehát. Erzsi néni már túlvan rajta. Együtt élnek, még sincsenek együtt. Ködmön Vacok János igazából nem szereti a lecsókolbászt, igazából reggelizni sem szeret, de hogy mit szeret igazából, azt már ő sem tudja.

A bort sem szereti, inni azonban muszáj. Emiatt elindul. A pénz a második szobában, titkos helyen, ami csak regényes játszódásból titkos, hideg van benne télen-nyáron, ormótlan, rideg, sötét, onnan veszi el a mai napra valót. A csárda nincs olyan messze, mint hajdanán. Hiába pusztai, a pusztai hiába nem mozdult egy tapodtat sem arrébb, inni már közelebb lehet, s nemcsak lehetséges, kötelező is.

Lassú István lábánál tejeskanna.

– Berci, hé! – köszön rá Ködmön a bajusza alá tolt meggyfaszipka mögül. Örvendeznek egymásnak, ez az egy öröm van az életben, hogy lehet azt mondani a másiknak, ha nem is Berci, hogy Berci.

A két Berci iszik, hajtogatja a poharakat, nem sietősen, minek az, telik a sík időből, elég nagy darab, kortyingatnak tehát, és megemelkedik a kedvük.

– Ostoba, mi van, Ostoba?! – kiált oda Ködmön Vacok János Berci az egyik fiatalemberre, aki tudvalevőleg elég okos ahhoz, hogy munkanélküli lévén is átevickélje a napjait. Kőműves Máté hasonlóképpen válaszol; eleink elszörnyednének, mimódon megy szó a szóra két nemzedék messzeségből, mert Kőműves akár a fia is lehetne.

Ahogy a pusztához közel ment a csárda, közel ment egymáshoz a két világ is, a mezsgyék már igencsak el vannak szántva. Ha akadna szónoklati férfi, azt mondaná: – Vannak olyan dolgok, amiknek az okát senki sem tudja megadni. – Szónoklati férfi azonban nem akad errefelé, a szentenciák szárnya meg sem érinti őket, érdesen évődik az időt egészen a déli harangszóig, ami azért nevezetes, mert akkor eresztik le muszájból az utolsó pohár csigert, s mindenki mehet, amerre lát.

A tej a kannában magába fordul, egészen elveszti a kedvét, hasonlatosan a két Bercihez. Egyfelé visz az útjuk. Kicsit még legénykednek, két öregek, két egyformák, hetykén rakják a szavakat, de csak addig, amíg be nem fordul egyikük is, másikuk is a maga ösvényére. A léleknek rövidebb, mint a lábnak, a lélek pedig igen-igen rosszacskán nyúvi az utat. A célszerű szegényember most más iránt óhajtana lenni célszerű. Más azonban nincs: muszáj hazamönni. Kiki a maga módján lépked. Lassú is a magáén, Vacok is a maga módján. El vannak határozva, de hogy mire, a tanya sarkánál elfelejtik.

Aztán – tisztesség ne essék szólván – ledöglenek. Az ebéd a kutyáké. Múlik a világ, a nap regényes játszódással vastag esti ködökbe bújik, a kútban hártvány lesz a víz, s Ködmön Vacok János, Lassú István ismét elindul ócskán, kedvetlenül, hogy adjon egyet a nyugdíjnak. *Möghalásig.*